

Hofwijck en de mythe van het genie

John van Geffen

Constantijn Huygens (1596-1687) was secretaris van de Oranjes, diplomaat en heer van Zuilichem. Bewonderaars zien hem als een wonderkind met kwaliteiten op het gebied van taal, muziek en kunst, als een virtuoos en kosmopoliet. *Sir Huggins*, zoals de Engelsen hem noemden na zijn ridderslag in 1622, liet zich ook in met bouwkunst. De wetenschappelijke literatuur benadrukt zijn individuele kwaliteiten zo sterk, dat Huygens de status krijgt van een genie dat zich kan meten met architecten uit de klassieke oudheid, zoals Vitruvius. Door deze benadrukking is onderbelicht gebleven dat Huygens' bouwkunst zwaar leunde op toonaangevende traktaten, alsook op ideeën uit zijn invloedrijke netwerk. Als casestudy dient hier zijn buitenplaats Hofwijck. Dit artikel beoogt het ontwerp, zijn bronnen en netwerken in een bredere context te plaatsen. Het is verrassend dat de eerste resultaten daarvan niet leiden naar Italië, maar naar Engeland.¹

Huygens als genie

In de periode 1621-1624 had Constantijn Huygens een aantal belangrijke ontmoetingen met Engelse kunstenaars en edelen. Deze ontmoetingen waren van grote invloed op zijn ontwikkeling en verschaffen volgens Hans Bots een nadere verklaring voor 'zijn gezaghebbende positie in het geletterd Europa van de volgende decennia'.² Zij

¹ Met dank aan Belle van den Berg, directrice van het Huygensmuseum in Voorburg, voor het welwillend ter beschikking stellen van de uitvoeringstekening van de reconstructie van de tuin en de uitgewerkte tekening met plattegronden en aanzichten van het huis. Het essay is een bewerking van mijn masterthesis, geschreven onder begeleiding van dr. Hanneke Ronnes. Ik dank haar voor haar advies en constructieve kritiek tijdens de totstandkoming van dit essay. Met enige nadruk merk ik op dat belangrijke thema's over bijvoorbeeld de Brits-Nederlandse culturele wisselwerking in de zeventiende eeuw, de wederzijdse beïnvloeding op de manier van bouwen en de passie in beide landen voor tuinen binnen dit kader slechts ten dele aangestipt kunnen worden.

² H. Bots, 'De kosmopoliet en virtuoos Constantijn Huygens in geletterd Europa', in: A.Th. van Deursen, E.K. Grootes en P.E.L. Verkuyl, ed., *Veelzijdigheid als levensvorm. Facetten van Constantijn Huygens' leven en werk, een bundel studies ter gelegenheid van zijn driehonderdste sterfdag* (Deventer, 1987) 11.

vonden plaats binnen het culturele milieu van de vooraanstaande Engelse aristocratische familie van Sir Robert Killigrew (1580-1633) en zijn echtgenote Lady Mary Woodhouse, nicht van Francis Bacon.³ In Londen ontmoette Huygens de Alkmaarse fysicus Cornelis Drebbel (1572-1633), die in dienst was van koning Jacobus I, en Sir Francis Bacon (1561-1626), *Lord High Chancellor* van Engeland.⁴ Dankzij Drebbel en Bacon raakte Huygens gefascineerd ‘door de wonderen der natuur’ en dankzij de *Killigrew circle* kwam hij in aanraking met Engelse muziek en poëzie, met toneel en de nieuwe filosofie van het empirisme. Huygens’ kennismaking met de befaamde dichter en predikant John Donne (1572-1631) bevestigde hem in de overtuiging dat de Engelsen ‘de knapste redenaars’ waren.⁵ Donne was voor hem een ‘voortreffelijk retor’ en de ‘eerste der dichters’.⁶ Door zijn ontmoeting met Donne raakte Huygens ook vertrouwd met de kring rond Lucy Russell, bekend als Lady Lucy Harrington, Countess of Bedford (1581-1627), de patrones van veel Engelse dichters. In zijn autobiografie *Mijn leven* uit 1678 hult Huygens zich evenwel in ongerijmd stilzwijgen over deze cruciale levensfase in Engeland, die definitief de basis legde voor zijn verdere artistieke carrière. Hij laat zijn lezers in het ongewisse over de ‘talloze nieuwe namen van Britten’ van ‘ware adel’ die hij leerde kennen en met wie hij vriendschap sloot.⁷ ‘Het één voor één opsommen zou wel eens een lang en saai verhaal kunnen worden. En zo’n lange omweg langs velen is ook niet nodig’, zo vervolgt Huygens. Met het noemen van huis Killigrew en de mededeling dat hij via dit huis toegang kreeg ‘tot al die omliggende tuinen en woningen’, was voor de heer van Zuilichem kennelijk alles gezegd.⁸ Huygens hulde zich ook in stilzwijgen over de vele ontwerpen voor zijn tuin op Hofwijck in Voorburg. Hoewel hij vele adviezen van deskundigen kreeg, nam hij de uiteindelijke beslissingen zelf met betrekking tot zowel de structuur van de tuin als de beplanting, aldus Leerintvelt.⁹

Leren wij Constantijn Huygens inderdaad het best kennen door een bezoek aan Hofwijck, zoals het bord bij de toegangspoort van de buitenplaats ons wil doen geloven? Het beeld dat Huygens en zijn bewonderaars hebben verspreid – dat zijn buitenplaats als architectonisch kunstwerk bij hem begon en eindigde en wat betreft vorm en betekenis als een afspiegeling van *zijn* denken kan worden beschouwd – zal hier worden onderzocht. Door de nadruk te leggen op het geniale aspect bleef onderbelicht dat de samenwerking met leden van de *Killigrew circle* en anderen voor Huygens’ (artistieke) werk onmisbaar was.

³ A.G.H. Bachrach, ‘The role of the Huygens family in seventeenth century Dutch culture’, in: *Studies on Christiaan Huygens. Invited papers from the symposium on the life and work of Christiaan Huygens*, Amsterdam, 22-25 August 1979 (Lisse, 1980) 37-42.

⁴ Bij de Killigrews ontmoette Huygens ook de dichters John Donne en Ben Jonson (1574-1637), de musici Nicolas Lanier (1588-1666) en Jacques Gaultier (werkzaam 1622-1647), architect Inigo Jones (1573-1652) en tuinexpert Isaac de Caus (1590-1648).

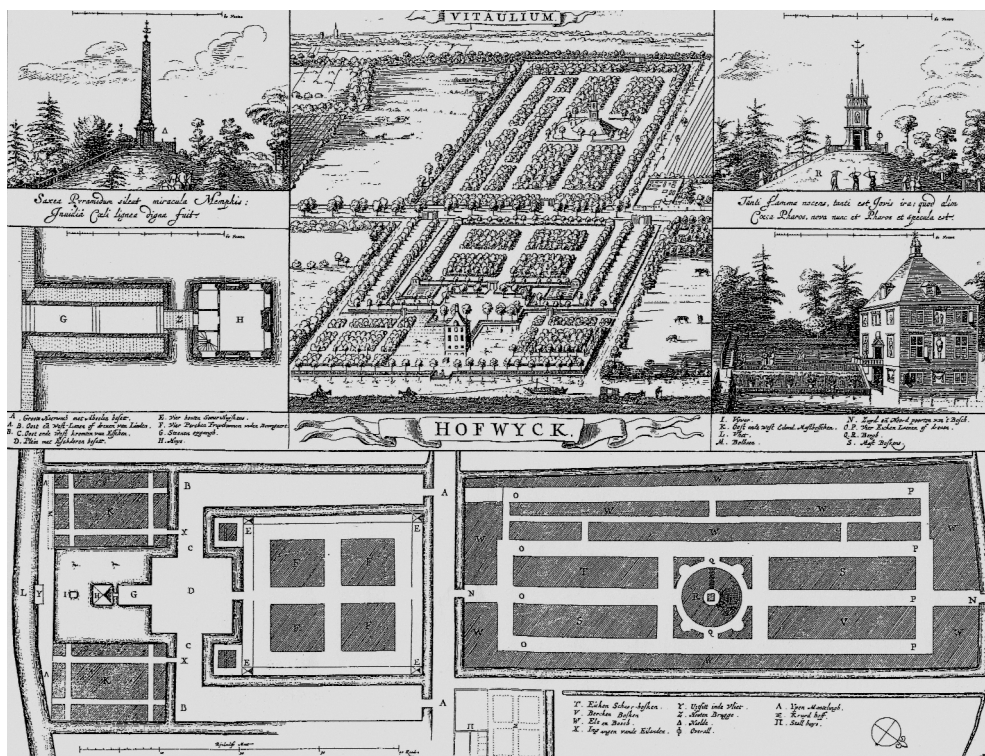
⁵ *De jeugd van Constantijn Huygens door hemzelf beschreven*, A.H. Kan, ed. (Rotterdam, 1946) 58.

⁶ Huygens eerde John Donne in 1678 in zijn bundel *De vita propria sermones*.

⁷ C. Huygens, *Mijn leven verteld aan mijn kinderen*, F.R.E. Blom, ed. (2 dln.; Amsterdam, 2003), I, 125.

⁸ Sir Henry Killigrew was sinds het Verdrag van Nonsuch in 1585 tot 1588 samen met Sir Thomas Wilkes de speciale afgezant *ex officio* in de Staten-Generaal. Bachrach, ‘The role of the Huygens family’, 51, 88-89.

⁹ A.M.Th. Leerintveld, ‘De reconstructie van Hofwijcks tuin’, in: idem, ed., *’t Liefste pad. Hofwijcks tuin in oude luister hersteld* (’s-Gravenhage, 2005) 24-25; T. van Strien en K. van der Leer, *Hofwijck. Het gedicht en de buitenplaats van Constantijn Huygens* (2e druk; Zutphen, 2005) 20 (vs. 87-88).

De gravure van Hofwijck (1653) met het tuinplan en de bijschriften van Constantijn Huygens

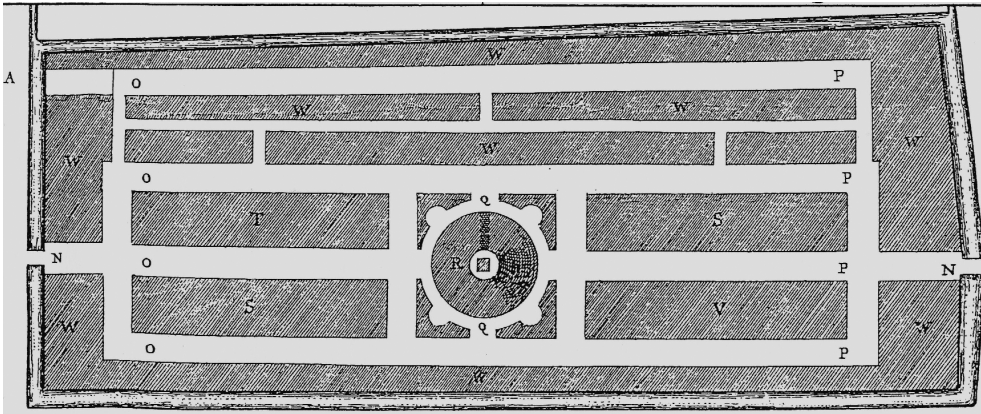
Iemand die de mythe van het genie ontegenzeggelijk ontcrachtte, was de Amerikaanse kunstsocioloog Howard Becker, met zijn baanbrekende werk *Art Worlds* uit 1982.¹⁰ Hij vestigde er de aandacht op dat elk artistiek werk het collectief resultaat is van samenwerkingsverbanden en dat daarvan altijd sporen zijn te zien in het kunstwerk. Deze verbanden zijn volgens Becker te vatten in het begrip 'art worlds'.¹¹ Kunstenaars, bemiddelaars en kunstminnaars maken deel uit van deze 'werelden'. Het zijn gevestigde netwerken van personen die conventies delen en beschikken over de noodzakelijke middelen en ideeën om veranderingen te initiëren of denkbeelden te herzien. Het realiseren van een kunstwerk wordt zo een gezamenlijke activiteit: 'Works of art [...] are not products of individual makers, "artists" who possess a rare and special gift. They are, joint products of all people who cooperate via an art world's characteristic conventions to bring works like that to existence.'¹²

Huygens was ook een kunstenaar. Hij onderhield een uitgebreid sociaal netwerk en was als kunstminnaar en bemiddelaar actief in een wereld die wij nu herkennen als

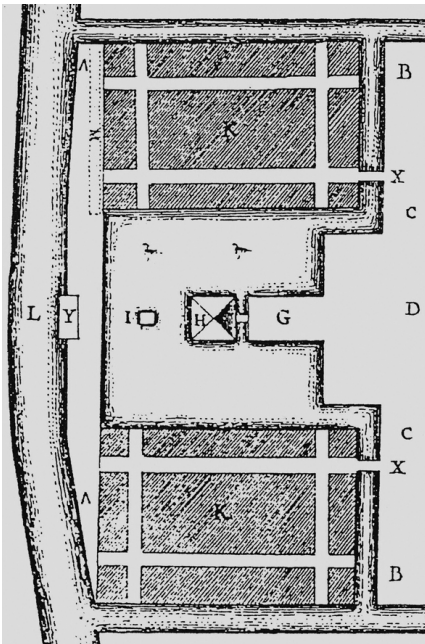
¹⁰ H.S. Becker, *Art worlds* (2e druk; Berkeley, 1984).

¹¹ Becker, *Art worlds*, 34; voor menselijke bindingen: N. Wilterdink en B. van Heerikhuisen, *Samenlevingen. Een verkenning van het terrein van de sociologie* (3e druk; Groningen, 1993) 20-40, 128-154.

¹² Becker, *Art worlds*, 35.

Detail van de gravure van Hofwijck (1653) met de overtuin gezien vanuit de 'dwarse' symmetrie in de westelijke richting met de berg (Q-R) als het middelpunt. De Heerweg bij 'A'

Detail van de gravure van Hofwijck (1653) met het 'watergebied'; Huygens kon rondlopen over het pad (V) langs de Vliet, over de eilanden en bruggen (X), via de dwarslanen (B) naar het plein (D)

een 'art world'.¹³ Vanuit de visie van Becker en vanuit een cultuurhistorisch perspectief wil ik Hofwijck onderzoeken. Dit biedt de mogelijkheid een ander beeld van Huygens' werk te krijgen. Ik richt mij op zijn beeldvorming en de bronnen, voorbeelden en netwerken die hem ten dienste konden staan. Het artikel wil een aanzet bieden tot een herziening van het Huygensbeeld in de historiografie.

¹³ I. Broekman, *De rol van de schilderkunst in het leven van Constantijn Huygens (1596-1687)* (Hilversum, 2005) 36-60.

Huygens in de historiografie

In de neerlandistiek en de zeventiende-eeuwse literatuurgeschiedenis zijn de veelzijdigheid van Huygens en zijn kwaliteiten als dichter, musicus en kosmopoliet sterk benadrukt. Met betrekking tot zijn bouwkunst is kritiek te lezen, maar de focus ligt daar vooral op zijn kennis van de architectuurtheorie en zijn vertaling daarvan als architect naar zijn beide huizen in Den Haag en Voorburg. Door deze nadruk zijn deels overlappende geschiedbeelden ontstaan in de historiografie die ongewild beïnvloed worden door de beeldvorming die Huygens zelf oproept. Een kort overzicht.

Johan Huizinga zag ‘ernstige objectieve tekorten’ in Huygens talent en meende dat zijn ‘geleerde onderbouw’ afschrok en verveelde.¹⁴ Huizinga’s kritiek richtte zich op diens gebrek aan waardering voor de eigen Nederlandse bouwkunst, die hij muntte als de Hollandse Renaissance, en diens besmetting door de ‘ziekte’ van het Franse classicisme, die aan de Nederlandse beschaving ‘de echt nationale stempel’ had ontnomen.¹⁵ Een belangrijk punt, want Huygens was trots op zijn Vlaamse afkomst en de herbouw – ‘naar de vorm van een torentje’ – van het familielandhuis de Lantaarnhof even buiten Antwerpen, de ‘koningin der steden’.¹⁶

Het was Koen Ottenheim die het standpunt innam dat Huygens zich als een discipel van de Romeinse architect Vitruvius kon meten met de bouwkunst van ‘de ouden’. Als architect kwalificeerde hij Huygens weliswaar als ‘een echte “dilettant” in de beste zin van het woord’ en een ‘liefhebber met grote kennis van zaken’, maar de dichter-diplomaat stak desondanks ‘zeker op het terrein van de klassieke architectuurtheorie’ zelfs boven de eigenlijke architecten uit.¹⁷ Deze stelling lijkt ingegeven door een analyse van het gedicht *Domus*.¹⁸ Ottenheim ondersteunt zijn analyse met voorbeelden van de classicistische architectuur van de Engelse architect Inigo Jones en de hypothese dat die voorbeelden op Huygens ‘grote indruk’ maakten en hem ervan overtuigden dat de klassieke regels ook buiten Italië moesten worden toegepast.¹⁹ Ik kom hier later op terug. In zijn gedicht *Domus* nam Huygens het standpunt in dat hij zijn huis in Den Haag bouwde om op basis van de klassieke ontwerpprincipes van Vitruvius met dit ene bouwwerk te bereiken, ‘dat het vaderland verfraaid’ werd en tegelijkertijd ‘van zijn fouten gezuiverd’.²⁰

Eerder dan Ottenheim kwam Gerrit Kamphuis ten aanzien van het Huygenhuis tot de conclusie dat Huygens zowel de bouwheer als de bouwmeester was.²¹ Wouter Kuyper analyseerde ook het gedicht *Domus* en beschouwde het Huygenhuis als een

¹⁴ J. Huizinga, *Nederland's beschaving in de zeventiende eeuw* (6e druk; Groningen, 1984) 88; J. Pieters, *Hetzij bij voorziening hetzij bij geheugenis. Hofwijck in de postume herinnering van Constantijn Huygens* (Gent, 2007) 37.

¹⁵ Huizinga, *Nederland's beschaving*, 139-140, 156-157.

¹⁶ *De jeugd van Constantijn Huygens*, 12, 150; C. Huygens, ‘Het Huis’, in: F.R.E. Blom, H.G. Bruin en K.A. Ottenheim, *Domus. Het huis van Constantijn Huygens in Den Haag* (Zutphen, 1999) 20.

¹⁷ K.A. Ottenheim, ‘Huygens en de classicistische architectuurtheorie’, in: Blom, e.a., *Domus*, 96.

¹⁸ *Ibidem*, 87.

¹⁹ *Ibidem*, 90-91.

²⁰ Huygens, ‘Het Huis’, 19.

²¹ G. Kamphuis, ‘Constantijn Huygens, bouwheer of bouwmeester?’, *Oud Holland*, LXXVII (1962) 177.

coup d'architecture met een 'immense and immediate effect'.²² Het lijkt er op dat Huygens' sterke zelfbewustheid haar uitwerking niet heeft gemist als het om de beeldvorming van zijn werk gaat.²³

Volgens de literatuurhistoricus Peter Vermeeren vormde Hofwijck in 1967 het tegendeel van de buitenplaats in Huygens' dagen.²⁴ Het huis was volgens hem in 1642 'een echte zeventiende-eeuwse patriciërshofstede' met een klein lusthuis en 'een zeer grote, volgens wiskundige beginselen aangelegde tuin'. In het gedicht 'Hofwijck' is steun te vinden voor deze visie. Het gedicht laat tevens zien dat Huygens de tuin opvatte als een plek waar hij zich met vrienden kon verstaan en waar men kon spelen en zich vermaken.²⁵

Een omslag in de visie op de tuin van Hofwijck bood Robert van Pelts artikel 'Man and Cosmos' uit 1981, waarvan twee jaar later een Nederlandse bewerking verscheen. Van Pelt introduceerde een these die tot heden niet is weerlegd en stelde dat zelfs een oppervlakkige blik op de gravure met het tuinplan van Hofwijck de indruk gaf 'how the human body was transformed into a garden design. [...] Huygens would have unquestioningly chosen the Vitruvian human body as the point of departure for an anthropomorphic garden'.²⁶ Voorts meende Van Pelt dat de tuinstructuur was gebaseerd op een raster van vierkanten, verdeeld in tien delen – een raster dat in de Renaissance werd gebruikt 'om het ideale menselijke lichaam te construeren volgens de in Vitruvius' *De Architectura* aangegeven proporties'. Deze constructie van het ideale menselijke lichaam werd wereldvermaard door de tekening van Leonardo da Vinci. Van Pelt veronderstelde dat Huygens de Vitruviaanse menselijke figuur in de tuin van Hofwijck had geprojecteerd.²⁷ Deze these onderbouwde hij met een eigen raster van het tuinplan met een ingetekende Vitruviaanse menselijke figuur.²⁸ Teneinde de lengtesymmetrie sluitend te kunnen maken, was Van Pelt evenwel genoodzaakt de werkelijke breedte van de tuin in zijn tekening met tien procent op te rekken om de lengte van het uitgerekte Vitruviaanse prototype te kunnen compenseren.²⁹ Deze stap en zijn 'nauwkeurige lezing' van de door hem gebruikte versregels uit Hofwijck maakten het hem mogelijk de inhoud en betekenis van het gedicht letterlijk op de tuin te betrekken.³⁰

²² W. Kuyper, *Dutch classicist architecture. A survey of Dutch architecture, gardens and Anglo-Dutch relations from 1625 to 1700* (Delft, 1980) 63; Vgl. P. Vlaardingerbroek, 'De stadhouder, zijn secretaris en de architectuur. Jacob van Campen als ontwerper van het Huygenhuis en de hofarchitectuur onder Frederik Hendrik', *Nederlands kunsthistorisch jaarboek*, LI (2000) 64.

²³ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 20 (vs. 87-90), 35 (vs. 930-932).

²⁴ C. Huygens, *Hofwyck*, P.J.H. Vermeeren, ed. (Wassenaar, 1967) ix. Vermeeren baseerde zich op de eerste uitgave (*editio princeps*) van de tekst uit 1653.

²⁵ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 25 (vs. 353-360), 55 (vs. 2089-2104), 56 (vs. 2141-2148).

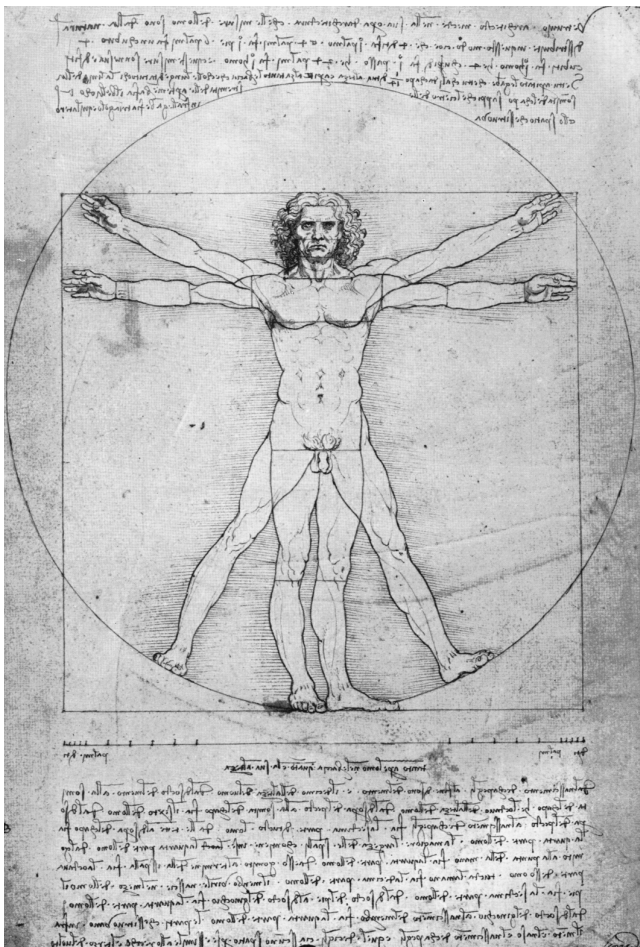
²⁶ R.J. van Pelt, 'Man and cosmos in Huygens' Hofwijck', *Art history*, IV (1981) 153.

²⁷ Idem, 'De wereld van Huygens' Hofwijck', *Bulletin KNOB*, LXXXII (1983) 118-119 ('Het gedicht *Hofwyck* levert bij nauwkeurige lezing een structuur die de metafysische betekenis van de antropomorfe vorm van de tuin zou kunnen verklaren', citaat op pag. 119).

²⁸ Van Pelt ontleende de figuur aan de Vitruvius-editie uit 1547 van Martin en Goujon.

²⁹ Van Pelt, 'Man and cosmos', 154.

³⁰ Van Pelt, 'De wereld van Huygens' Hofwijck', 118-119; Van Strien en Van der Leer, *Hofwyck*, 19 (vs. 43-45), 20 (vs. 89-95), 35-36 (vs. 969-976; vs. 978-981), 37 (vs. 1084-1085), 43 (vs. 1387), 62 (vs. 2505-2508).

De door Leonardo da Vinci gecorrigeerde proportie-tekening van Vitruvius

De these van Van Pelt en zijn suggestieve tekening waren zo invloedrijk, dat ook anderen er hun publicaties mee onderbouwden.³¹

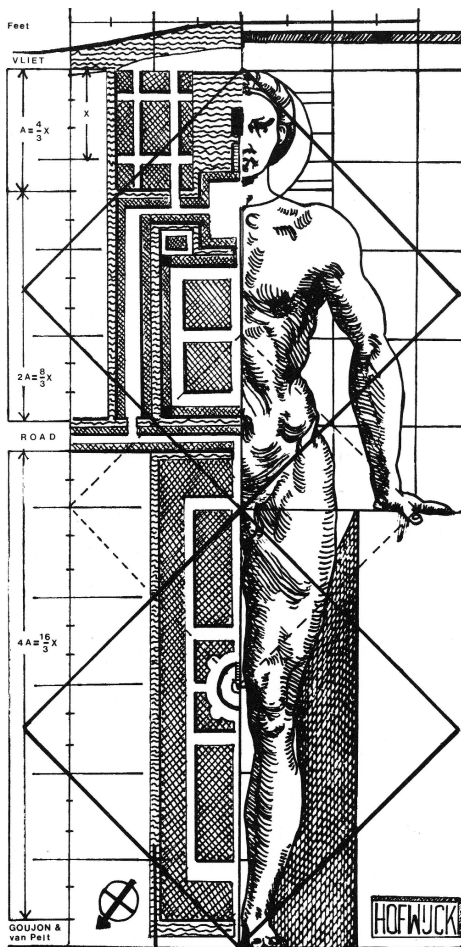
Herziening

Vermeeren attendeerde al in 1967 op het voorwoord van 'Hofwijck'. Hij gaf de lezer van het gedicht in overweging zich te bezinnen op wat Huygens in het voorwoord 'zijn inzichten in ware waarheid en schijnwaarheid' noemde.³² 'Noch liegh ick voor de helft: de blinden sullen voor gaen', schrijft Huygens hier. En, in een andere passage:

De Rym-penn: want sy lieght ten deele van gewenn,
Ten deelen om de kunst: en die de waarheid soecken.

³¹ Bijv. M. Glaudemans, *Amsterdams arcadia. De ontdekking van het achterland* (Nijmegen, 2000) 54-55.

³² Huygens, *Hofwyck*, xiv.

Rastertekening van Van Pelt uit zijn artikel 'Man and cosmos'

Enkele regels later waarschuwt Huygens nogmaals voor een al te letterlijke interpretatie van het werk van dichters:

Leest met voorsichtigheid wat Dichters van haer geven;
'T is rouw' Land-metery, daer staet geen passer neven [...].³³

De oproep van Vermeeren tot bezinning heeft weinig gebaat, maar een omslag dient zich wel aan. In Nederland geven de publicaties over Huygens door Frans Blom (2003), René van Stipriaan (2005) en Jürgen Pieters (2007) thans aanleiding tot een herziening van het paradigma. Blom slaat een brug tussen de bouwkunst en literatuurgeschiedenis enerzijds en cultuurhistorie anderzijds.³⁴ Het nieuwe cultuurhistori-

³³ 'Aen den leser; voor de by-schriften', Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 69.

³⁴ Blom ontsloot met zijn nieuwe tweetalige uitgave van de autobiografie *Mijn leven* van Huygens diens levensverhaal door middel van een kritische teksteditie met parallelle prozavertelling. Tegelijk met *Mijn leven* verscheen ook C. Huygens, *Journal van de reis naar Venetië*, F.R.E. Blom, ed. (Amsterdam, 2003) in een tweetalige editie.

sche perspectief biedt een andere visie op de zelfpresentatie van Huygens in zijn biografieën en reisverslagen door de confrontatie van zijn werk met zijn leven. Van Stipriaan maakt een andere zienswijze mogelijk met betrekking tot de veronderstelde lengtesymmetrie van Van Pelt en diens daarop stoelende these, Pieters toont aan dat het genre van de ‘country house poems’, dat Huygens met zijn Hofwijck (1653) beoefende, niet in Holland maar vooral in het zeventiende-eeuwse Engeland vanaf Ben Jonson (1616) bekendheid kreeg.³⁵ Met deze nieuwe inzichten ontstaat een ander beeld van de mensen met wie Huygens samenwerkte en van de Engelse en Italiaanse invloeden op zijn werk.

Italië en Engeland

De beschrijving die Huygens in de autobiografie uit 1678 van zijn reis naar Venetië geeft, heeft grote invloed gehad op de beeldvorming rond zijn persoon en werk.³⁶ Deze reis is wel voorgesteld als een *grand tour*,³⁷ maar in werkelijkheid betrof het een vermoeiende en gevaarlijke politieke missie onder leiding van zijn beschermheer, de diplomaat François van Aerssen, heer van Sommelsdijk – met als doel politieke erkenning te krijgen van de Italiaanse stadstaat voor de Verenigde Nederlanden.³⁸ Tijdens deze missie had Huygens ‘heel wat schrijfwerk te verrichten’ en zag hij weinig van het land, zo schreef hij teleurgesteld aan zijn ouders.³⁹ De reis duurde van 25 april tot 7 augustus 1620. Huygens kon slechts drie weken in Venetië blijven. Hij zou Italië daarna nooit meer terugzien.⁴⁰

Blom constateerde dat de 23-jarige Huygens ‘zeer geleerde informatie’ vermeldde in zijn beschrijvingen van het Gardameer (het meer van Vergilius) en een bouwwerk bij het amfiteater in Verona.⁴¹ Deze kennis leek echter meer te getuigen van zijn belesenheid in de reisliteratuur dan van een grote kennis van het oude Rome. Er bestaan verslagen van de Venetiaanse reis – een *Journal* uit 1620 en een terugblik in Huygens autobiografie – die beduidend verschillen in de beschrijving van diverse gebeurtenissen en getuigen van een selectieve terugblik: ‘Het journal registreert, de terugblikkende autobiografie modelleert’, aldus Blom.⁴² Uit het *Journal* blijkt dat Huygens in Venetië wel veel zag, maar nauwelijks tijd had om zaken grondig te bestuderen.⁴³ Op 82-jarige leeftijd schetste hij daarentegen een geheel ander beeld. Hij kende aan het einde van zijn leven een veel grotere waarde toe aan zijn reis naar Venetië, dan hij in

35 Pieters, *Hetzij bij voorziening*, 21-29; R. Williams, *The country and the city* (2e druk; Londen, 1985) 27-34; Vgl. W.B. de Vries, ‘The country estate immortalized: Constantijn Huygens’ Hofwijck’, in: J.D. Hunt, ed., *The Dutch garden in the seventeenth century* (Washington, 1990) 81, 86.

36 Huygens, *Mijn leven*, I, 97-113; II, 124-170.

37 B. Bregman, H. Boers en A.M.Th. Leerintveld, ‘De cultuurhistorische achtergrond van Hofwijcks tuin’, *De prate-banck*, VIII (2003) 3.

38 Van Aerssen was van Vlaamse afkomst en de rechterhand van Prins Maurits. Hij gold als de rijkste burger van Den Haag en was vanaf 1614 de buurman van de familie Huygens aan het Voorhout.

39 J.A. Worp, *De briefwisseling van Constantijn Huygens 1608-1687* (6 dln.; 's-Gravenhage, 1911-1917), I, 85, brief van C. Huygens aan zijn ouders, 25 juni 1620; P. Geyl, *Oranje and Stuart 1641-1672* (Londen, 2001; oorspr. 1939) 5-10, 17.

40 Huygens, *Mijn leven*, I, 107; Huygens was van 13 juni 1620 tot 5 juli 1620 in Venetië.

41 Huygens, *Journal van de reis naar Venetië*, 13-14.

42 F.R.E. Blom, ‘Constantijn Huygens’ reis naar Venetië’, *De prate-banck*, VIII (2003) 10.

43 Huygens, *Journal*, 139-157.

zijn jeugdijaren had gedaan, toen hij tegenover zijn ouders zijn teleurstelling over de missie had geuit. In de autobiografie geeft hij een rubrieksgewijs en exemplarisch verslag van zijn stadsobservaties in Venetië en stelt hij dat zijn ‘hongerige ogen’ niets misten van ‘de klassieke leer van Vitruvius’.⁴⁴ Over zijn Engelse reizen ontbreekt opvallend genoeg een soortgelijk verslag in zijn autobiografie.⁴⁵ De invloed die deze reizen op hem hadden, die wel degelijk blijkt uit zijn studie van het hof van koning Jacobus I en de *manners and morals* van de Engelse aristocratie, zijn beheersing van de Engelse taal en zijn Engelse boekenschat, blijven onderbelicht.⁴⁶ Engeland komt wél ter sprake in zijn jeugdbiografie uit 1631, die overigens niet bedoeld was voor publicatie. Huygens vermeldt hierin zijn Engelse leermeesters en hun invloed, terwijl in zijn autobiografie vooral de nadruk ligt op zijn eigen kwaliteiten en de waardering voor het Italiaanse gedachtegoed uit de Renaissance.

Constantijn Huygens maakte tussen 1618 en 1625 vier belangwekkende reizen naar Engeland. Tijdens zijn eerste reis verbleef hij in het huis van de Nederlandse ambassadeur Noel de Caron in South Lambeth in Londen.⁴⁷ Sir Dudley Carleton (1573-1632), sinds 1616 de permanente Engelse vertegenwoordiger bij de Staten-Generaal in Den Haag, trad op als beschermheer.⁴⁸ Tijdens zijn reizen verbleef Huygens ook op plaatsen binnen de driehoek Londen, Oxford en Cambridge en de ‘sixteen Royal country-houses’ die hij tijdens zijn ‘flying start’ bezocht.⁴⁹ In de *Killigrew circle* en de kring rond Lady Lucy vond Huygens zijn leermeesters in de dichtkunst en beeldende kunsten.⁵⁰ Lady Lucy was de patrones van John Donne geweest, totdat financiële problemen binnen haar familie hem in 1609 hadden genoodzaakt om te zien naar een andere patroon.⁵¹ Huygens dineerde in 1622 bij Lady Lucy. Zij was erg vriendelijk, zo berichtte hij zijn ouders in een brief.⁵² Lady Lucy woonde toen op het landgoed Moor Park in Hertfordshire, dat koning Jacobus I in 1617 aan haar had geschonken. Het landgoed had een vermaarde, door haar zelf ontworpen tuin – een saillant detail, zoals hierna nog zal blijken.

Terwijl Italië en Frankrijk de populairste bestemmingen waren van een *grand tour*, ging Huygens dus ‘overzee’.⁵³ Hij verbleef tot 1625 in totaal 27 maanden in Engeland, één aaneengesloten periode duurde zelfs veertien maanden (december 1621-februari 1623).⁵⁴ Het korte verblijf in Venetië staat hiermee in schril contrast. Huygens bewonderde koningin Elizabeth I en koning Jacobus I, de Engelse taal en de ‘zoete rust’ van

44 Huygens, *Mijn leven*, I, 107; II, 145-165.

45 Ibidem, I, 95-97. Huygens beperkte zich tot het vertellen van verhalen aan zijn vader.

46 A.G.H. Bachrach, ‘Engeland en Huygens in zijn levensavond’, in: Van Deursen, e.a., ed., *Veelzijdigheid als levensvorm*, 67.

47 Huygens, *Mijn leven*, I, afb. 23.

48 Ibidem, I, 86-87; L. Jardine en A. Stewart, *Hostage to fortune. The troubled life of Francis Bacon 1561-1626* (Londen, 1999) 446.

49 A.G.H. Bachrach, *Sir Constantine Huygens and Britain 1596-1687*, I, 1596-1619 (Leiden, 1962) 114.

50 Voor zijn leermeester John Donne, zie Huygens, *Mijn leven*, II, 220-221.

51 In 1615 werd hij uiteindelijk door de koning benoemd tot predikant in Londen. L. Lawson, *Out of the shadows. The life of Lucy, countess of Bedford* (Londen, 2007) 135.

52 Worp, *De briefwisseling*, I, 79, brief van Huygens aan zijn ouders, 4 febr. 1622.

53 Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 40 (vs. 1241).

54 Huygens, *Mijn leven*, II, app. 23, 27, 37, 38. De eerste Engelse reis duurde van 7 juni 1618 tot 2 nov. 1618, de tweede van 23 jan. 1621 tot 30 april 1621, de derde van 5 dec. 1621 tot 13 febr. 1623, de vierde van 26 febr. tot 5 juli 1624.

het land.⁵⁵ Is het verrassend dat de Engelse paleizen en de *prodigy houses* Huygens zouden beïnvloeden?⁵⁶ Hij had tijdens zijn eerste reis veel paleizen en tuinen gezien, zo schreef hij enthousiast aan zijn ouders en broer Maurits.⁵⁷ Hij bezocht Hampton Court, Whitehall Palace, Nonsuch Palace en Theobalds⁵⁸ uit het Tudortijdperk en bouwwerken als de Bodleian Library in Oxford, Wimbledon House en Audley End, uit de vroege-Stuartperiode.⁵⁹ Het is bijna ondenkbaar dat Huygens tijdens zijn bezoeken het indrukwekkende Hatfield House van Robert Cecil en het nabij gelegen landgoed Gorhambury met de fameuze watertuinen van Francis Bacon niet heeft bezocht. Op 22 oktober 1622 werd Huygens door koning Jacobus I op diens jachtslot in Royston tot ridder geslagen. Deze ridderslag vormde een cruciaal moment in zijn leven.⁶⁰ Het verkrijgen van een adellijke status en de erkenning hiervan blijkt een belangrijk leidmotief voor hem, want zijn niet-adellijke afkomst speelde hem parten binnen het milieu van de hoge Engelse adel en de diplomatie. Huygens liet geen kans voorbijgaan om een adellijke verwantschap te benadrukken of te verwerven.⁶¹ Over zijn eigen ridderslag met het zwaard van Sir Henry Rich laat hij in zijn autobiografie daarentegen de achtergronden weg, waardoor de indruk ontstaat alsof de ridderslag ‘volstrekt onverwachts’ kwam.⁶² Huygens beschikte evenwel al lange tijd voorkennis over de ophanden zijnde gebeurtenis. Van Aerssen had maandenlang bemiddeld en Huygens voortdurend op de hoogte gehouden. Reeds in juli 1622 meldde Huygens de onderhandelingen aan zijn vader en overlegde hij ‘in bedekte termen’ met zijn broer Maurits over de keuze van zijn (kostbare) *coat of arms*.⁶³ Het jaar 1622 stond in het teken van intriges rondom diverse invloedrijke personen aan het Engelse hof van wie Huygens afhankelijk was voor zijn benoeming, zoals Sir Edward Cecil (1572-1638), 1st Viscount of Wimbledon, en Sir George Villiers (1592-1628), Duke of Buckingham.⁶⁴

Sir Henry Wotton

Sir Henry Wotton (1568-1639) was een van Huygens leermeesters. Hij maakte deel uit van de *Killigrew circle* en was goed bevriend met zijn neef Sir Francis Bacon en – sinds zijn studie in Oxford – ook met dichter John Donne.⁶⁵ Wotton was diplo-

⁵⁵ Huygens, *Mijn leven*, I, 87; II, 222; vgl. voor Huygens waardering van de Engelse taal Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 67 (vs. 2811-2814).

⁵⁶ M. Airs, *The Tudor and Jacobean country house. A building history* (Surrey, 1998) 19.

⁵⁷ Worp, *De briefwisseling*, I, 18-20, 21-24, 32.

⁵⁸ In 1607 werd Robert Cecil door Jacobus I genoodzaakt tot ruil van Theobalds met Hatfield Manor.

⁵⁹ Huygens, *Mijn leven*, I, 86-91; Worp, *De briefwisseling*, I, 34, 41. Hij bezocht genoemde huizen tussen juli en 28 sept. 1618.

⁶⁰ Voor het jachtslot: N. Pevsner, *The buildings of England. Hertfordshire* (Londen, 2002) 284.

⁶¹ Huygens, *De jeugd*, 7-9; Huygens, *Mijn leven*, I, 41; II, 230-231, 276.

⁶² Huygens, *Mijn leven*, II, 208-209; voor de situatie rond Sir Henry Rich, 1st Earl of Holland: Airs, *The Tudor and Jacobean country house*, 16-17.

⁶³ Worp, *De briefwisseling*, I, 105, brief van Huygens aan zijn vader, 25 juli 1622; A.M.Th. Leerintveld, *Nederlandse gedichten* (2 dln.; 's-Gravenhage, 2001), II, 400-401 (noot 3), brief van broer Maurits, 26 juli 1622.

⁶⁴ C. Huygens, *Mijn leven*, II, 208-211; Jardine en Stewart, *Hostage to fortune*, 487; N. Mathews, *Francis Bacon. The history of a character assassination* (Londen, 1996) 178.

⁶⁵ W. Ward, *Sir Henry Wotton. A biographical sketch* (Westminster, 1898) 13, 15; A. Gray, ‘Letter to Sir Henry Wotton’, in: *The works of John Donne* (Ware, 1994) 128-129; Mathews, *Francis Bacon*, 92.

maat, geleerde en ‘virtuoso in the arts’, met een passie voor architectuur en tuinen.⁶⁶ Hij was tweemaal lange tijd ambassadeur voor koning Jacobus I van Engeland in Venetië.⁶⁷ In 1614-1615 verbleef hij in Den Haag als een tussenstop ‘on special mission’; daar woonde hij in de buurt van het ouderlijk huis van Huygens.⁶⁸ Huygens ontmoette Wotton in deze jaren, in zijn jeugd dus, en er ontstond tussen beiden een affectieve binding die zich ook later nog onmiskenbaar zou tonen. Profiterend van de nabijheid van Wotton en verscheidene andere Engelse edelen verwierf Huygens op zeventienjarige leeftijd zonder enige moeite meer kennis om de *viola da gamba*, de Engelse viool, te bespelen – zo lezen wij in zijn jeugdbiografie.⁶⁹

In het voorjaar van 1624 – Huygens verbleef op dat moment in Engeland – publiceerde Wotton zijn visie op de architectuur in *The Elements of Architecture*.⁷⁰ In dit voor een aristocratisch publiek bestemde werk beschrijft Wotton de klassieke bouworden voor het vroegmoderne Engeland, met gebruik van herkenbare termen uit de Engelse heraldiek. Het boek werd een van de meest invloedrijke Engelse zeventiende-eeuwse verhandelingen over architectuur en het was het eerste Engelstalige handboek waarin de klassieke architectuurtheorie en het werk van de renaissance-architect en theoreticus Alberti in Engeland uitgebreid werden geïntroduceerd.⁷¹ Wotton had uiteenlopende ideeën ten aanzien van bouw- en tuinkunst: ‘For as fabriques should bee *regular*, so Gardens should bee *irregular*, or at least cast into a very wild Regularitie.’⁷² Voor Huygens werd Wottons boek richtinggevend. In september 1639 maakte hij een analyse en een uittreksel van het werk van de Engelsman. Het heeft er alle schijn van dat ‘de Vitruviaanse analogie tussen goede architectuur en de menselijke figuur’, die Ottenheym⁷³ toerekent aan Huygens, zijn oorsprong vindt in de kunstregels zoals Wotton die omschreef in *The Elements*.⁷⁴

Het menselijk lichaam als voorbeeld

Van Strien meent dat Huygens’ besluit om Hofwijck te modelleren naar de mens, ‘Gods edelste schepsel’, een unieke gedachte was.⁷⁵ Deze allegorie was echter zeker niet uniek, maar vindt zijn oorsprong in het werk van Wotton. Deze adviseerde de allegorische vergelijking naar eigen goeddunken en naar de landscondities te benut-

⁶⁶ R. Strong, *The renaissance garden in England* (Londen, 1998) 123-124; M. Hadfield, *A history of British gardening* (Londen, 1985) 70-72.

⁶⁷ Wotton verbleef in Venetië in de periode 1604-1612, 1615-1619 en 1621-1623. Ward, *Sir Henry Wotton*, 48.

⁶⁸ Zie voor zijn speciale missie Ward, *Sir Henry Wotton*, 34, 92-96.

⁶⁹ Huygens, *De jeugd*, 25, 151; idem, *Mijn leven*, II, 25-26; 145-165; Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage, Catalogus der bibliotheek van Constantijn Huygens 1695/48, nr. 519 (hierna: Veilingcatalogus).

⁷⁰ Hij deed dit met het oog op een mogelijke benoeming als *Provost* van Eton College in Londen. Die benoeming volgde op 24 juni 1624. Mededingers naar de post waren Sir Francis Bacon en Sir Dudley Carleton. Ward, *Sir Henry Wotton*, 124-125.

⁷¹ S.M. Ploeg, *Staged experiences. Architecture and rhetoric in the work of Sir Henry Wotton, Nicolas Hawksmoor and Sir John Vanbrugh* (dissertatie R.U. Groningen, 2006) 63, 77.

⁷² H. Wotton, *The elements of architecture* (Amsterdam, 1970; oorspr. 1624) 109.

⁷³ Ottenheym, ‘Huygens en de classicistische architectuurtheorie’, 98.

⁷⁴ Ibidem, 95. Huygens bezat diverse edities van *The Elements* en andere werken van Wotton. Catalogus der bibliotheek van Constantijn Huygens, 1701/118, nr. 620 (1651), 1701/127, nr. 714 (1624); zie voorts in de veilingcatalogus 1695/48, nr. 519 en 1695/63, nr. 1140.

⁷⁵ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 36.

ten voor zowel bouwwerken als tuinontwerpen, want de natuur was voor hem de ‘simplest mother of Art’.⁷⁶ Wotton geeft hier op meerdere plaatsen in *The Elements* concrete aanwijzingen voor. Een bouwwerk diende te rusten op een stevig fundament en te zijn gebouwd ‘according to the properties of a *well shapen Man*’, met identieke zijden, corresponderend met elkaar in aantal, kwaliteit en afmeting van de onderdelen. Symmetrie was het adagium en de plaats van ieder deel werd bepaald door nut en proporties.⁷⁷ Voor het bereiken van perfectie was het voldoende naar de natuur te kijken. Wotton schrijft hierover:

This led me to contemplate *the Fabrique of our owne Bodies*, wherein the *High Architect of the world*, had displaid such skill, as did stupifie, all humane reason. [...] *The Arms* projected on each side for ease of reaching [...] That the *Place of every part*, is to be determined by the *Use*.⁷⁸

Deze vergelijking met het menselijk lichaam door Wotton lijkt veel op wat Huygens stelt in *Hofwijck*:

Wie die verdeling laakt, veracht vooreerst zichzelve,
En ’t *schoonste dat God schiep*. Eer ik bestond te delven,
Nam ik des wijzen les tot richtsnoer van mijn doen:
’k bezag mijzelve. Meer hoeft iemand niet te doen [...].⁷⁹

Ook als het ging om het doel van de bouwkunst, verkondigden Wotton en Huygens ideeën die sterk op elkaar leken. Wotton schreef in *The Elements*:

The House may now leave to put on his Hatte [...]. Which point though it be the last of this *Art* in execution, yet it is always in *Intention* the first, for who would be build but for *Shelter*?⁸⁰

Huygens onderschreef deze visie als volgt:

’t is ’t Hofwijckse kasteel waar ik te roest ga.
Een kluis is ook een huis [...] kasteel en ’t varkenskot zijn hoe dan ook geburen;
de hut staat bij de tent: *en elk en dient niet meer dan als een veilig dak* voor klein’ of grote heer.⁸¹

We zien op Hofwijck ook concrete navolging van Wotton door Huygens bij de monumentale entree naar de in het midden geplaatste hoofdingang, ‘the principall

⁷⁶ Wotton, *The elements*, 79.

⁷⁷ Ibidem, 54, 117.

⁷⁸ Ibidem, 7, 24, 34.

⁷⁹ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 20 (vs. 91-95), 36 (vs. 977-978), 37 (vs. 1083-1086).

⁸⁰ Wotton, *The elements*, 78.

⁸¹ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 62 (vs. 2495-2500).

De monumentale entree van Hofwijck (*part. coll.*)

Entrance [...] on the middle Line of the Front of Face, like our Mouthes' en de identieke zijden, 'the *Windows*, as our *Eyes*, beset in equal number and distance on both sides, [...] and so forth'.⁸² Navolging blijkt ook uit Huygens' voorbereidingen voor een eigen boek over architectuur. Hij betrok Jacob van Campen en de botanicus Brosterhuisen bij een vertaling van Vitruvius – zo blijkt uit de brief van laatstgenoemde aan Huygens, daterend van enkele dagen voor de 'opening' van Hofwijck op 12 februari 1642.⁸³ In die uitgave wilde Huygens ook het werk van Wotton opnemen.⁸⁴ Het bleek echter een te complex project en Huygens werd door andere uitgevers ingehaald.⁸⁵ In 1649 verscheen een Latijnse uitgave van *The Elements of Architecture* als onderdeel van de Vitruvius-editie van Johannes de Laet.⁸⁶ Huygens' uitgave is dan ook nooit gerealiseerd. Maar het is wel duidelijk dat de aanleg van de tuin van Hofwijck naar het voorbeeld van het menselijk lichaam niet de uitwerking van een unieke gedachte was, maar dat Huygens een idioom toepaste dat direct herleidbaar is tot *The Elements of Architecture*.

⁸² Wotton, *The elements*, 10, 117.

⁸³ Zie voor de openingsdatum Huygens, *Hofwyck*, ix.

⁸⁴ Worp, *De briefwisseling*, III, 264, brief van Huygens, 6 febr. 1642.

⁸⁵ A. Hopkins en A. Witte, 'Van luxe tractaat tot praktisch handleiding: de Nederlandse uitgaven van Scamozzi's *L'Idée della Architettura Universale*', *Bulletin KNOB*, XCVI (1997) 138-139.

⁸⁶ Voor het verband tussen De Laet en Huygens, zie K.A. Ottenheim, 'De vitruvius-editie van Johannes De Laet (1649)', *Bulletin KNOB*, XCVII (1998) 73-74.

Het huis op Hofwijck in 2008 gezien vanaf het west-eiland met de vijver en nabij 't liefste pad' bij de Vliet (*part. coll.*)

Wotton noemde Vitruvius dan wel zijn 'principall master', maar in feite was hij een navolger van Leon Battista Alberti.⁸⁷ Voor het eerder beschreven historiografisch debat is dit een punt van belang, aangezien Huygens' bouwkunst wel is beoordeeld als een toonbeeld van zijn vitruvianisme. Verwezen wordt dan naar de drie hoofddeugden van Vitruvius: de begrippentrias *venustas* (uiterlijk schoon), *firmitas* (duurzaamheid) en *utilitas* (doelmatigheid).⁸⁸ Deze interpretatie strookt echter niet met Vitruvius' architectuurtheorie.⁸⁹ Vitruvius zelf zag de begrippentrias als cultuurgebonden uitvoeringsaspecten binnen de deelgebieden van de architectuur.⁹⁰ Het traktaat van Alberti deed echter de overtuiging postvatten dat Vitruvius met zijn trias het ultieme doel van de architectuur wilde beschrijven.⁹¹ Een ander belangrijk aspect is dat tuinen nauwelijks aandacht krijgen bij Vitruvius, terwijl Alberti de tuin als een architectonische verlenging van het huis beschouwde. Hierdoor werd ook de vormgeving van deze buitenruimte het domein van de architect.⁹² Het traktaat van Alberti

⁸⁷ Wotton, *The elements*, voorwoord, 12, 41, 50, 53.

⁸⁸ Ottenheim, 'Huygens en de klassicistische architectuurtheorie', 102.

⁸⁹ Vgl. Vlaardingebroek, 'De stadhouder, zijn secretaris en de architectuur', 61.

⁹⁰ Vitruvius, *Handboek bouwkunde*, T. Peters, ed. (Amsterdam, 1997) 38.

⁹¹ Voor het wezenlijke verschil tussen Vitruvius en Alberti, zie M. Bock, 'Het nieuwe bouwen contra het vitruvianisme: Vitruvius en Cornelis van Eesteren', in: *Vitruviuscongres 1995* (Heerlen, 1995) 80; vgl. Ottenheim, 'Huygens en de klassicistische architectuurtheorie', 87.

⁹² L.B. Alberti, *The ten books of architecture. The 1755 Leoni edition Leon Battista Alberti* (New York, 1986) 192-194; R. Wittkower, *Grondslagen van de architectuur in het tijdperk van het humanisme* (Nijmegen, 1996) 45-47.

en het boek van Wotton gaven Huygens de mogelijkheid zich als bouwheer te mengen in de discussie binnen het ontwerpteam over het architectonisch ontwerp van het huis en de tuin.⁹³

Sir Francis Bacon

Net als Wotton hanteerde Sir Francis Bacon (1561-1626), Baron of Verulam, het principe dat een huis een veilig onderdak moest verschaffen: 'Houses are built to live in not to look on.'⁹⁴ Net als *The Elements of Architecture* van Wotton staat Bacons essay *Of Gardens* (1625) nu bekend als een baanbrekend werk over tuinen in de vroege Stuartperiode.⁹⁵ Bacon zette een beweging in gang 'from the emblematic *hortus conclusus* towards the garden as an ally of experimental science'.⁹⁶ Hij en zijn neef Sir Robert Cecil, 1st Earl of Salisbury, zijn wel de 'leading lights of Jacobean Gardening' genoemd.⁹⁷ In het essay *Of Gardens* geeft Bacon zijn visie op de vorstelijke tuin. Hij stelt onder andere de indeling en vorm van de tuin aan de orde, de beplanting en de plaatsing van een berg. Bacon gaf ook adviezen over het inrichten van een natuurlijke wildernis, zijtuinen en de hoofdtuin. Bacon adviseerde de tuin te verdelen in drie delen, met de hoofdtuin in het midden en aan weerszijden paden. Hij toonde zich een voorstander van het plaatsen van een berg in het midden van een tuin: 'I wish also, in *the very middle*, a fair mount, with three ascents and alleys enough for four to walk abreast; which I would have *to be perfect circles* [...]; and the whole mount to be thirty foot high.'⁹⁸ Vanaf de aanleg van Hampton Court in 1533 tot laat in de zeventiende eeuw was de berg een belangrijk kenmerk van grote tuinen.⁹⁹ Bacon adviseerde dus geheel in lijn daarmee.

Het tuinplan van Hofwijck toont dat Huygens de driedeling van Bacon volgde met het huis ('H') met de eilanden en de vijver, het plein met de hoofdtuin ('F') en de overtuin ten noorden van de Heerweg ('A'). Ook op Hofwijck werd een berg gecreëerd. Huygens schreef over zijn berg ('Q.R.' op de afbeelding) in de overtuin: 'Snel werd hij *klokkerond, gelijk 't spoor van een passer*.'¹⁰⁰ Voorts ver-

De piramide van Nonsuch Palace (*Strong, Lost treasures of Britain*)

⁹³ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 20 (vs. 87-91).

⁹⁴ F. Bacon, 'Of building', in: idem, *The essays*, A.S. Gaye, ed. (Oxford, 1921) 134; Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 38 (vs. 1099-1104).

⁹⁵ Strong, *The renaissance garden in England*, 134-135; Hadfield, *A history of British gardening*, 64.

⁹⁶ Strong, *The renaissance garden in England*, 124, 135; Wotton, *The elements*, 110.

⁹⁷ Ch. Quest-Ritson, *The English garden. A social history* (New Hampshire, 2003) 44; 'Introduction by the Dowager Marchioness of Salisbury', in: S. Snell, *The gardens at Hatfield* (Londen, 2005) 10.

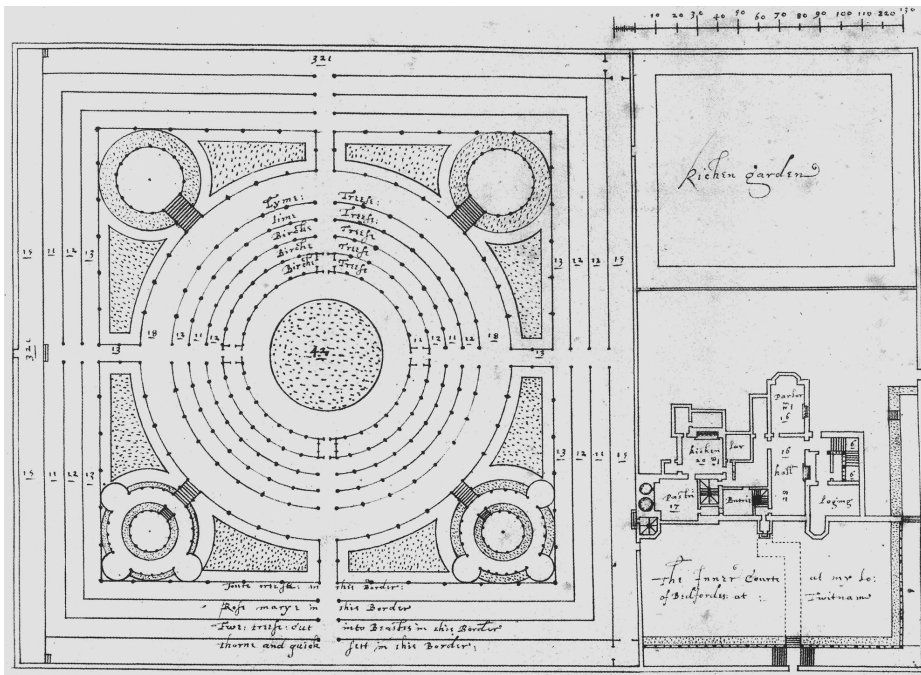
⁹⁸ F. Bacon, 'Of gardens', in: idem, *The essays*, 142.

⁹⁹ Hadfield, *A history of British gardening*, 41.

¹⁰⁰ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 30 (vs. 630-633).

toont de Memphis-piramide op de berg van Hofwijck een opvallende gelijkenis met de 'piramide' bij de zuidwesttoren van Nonsuch Palace.¹⁰¹ Het is juist de overtuin die de veronderstelde lengtesymmetrie over de centrale as op Hofwijck en de these van Van Pelt in feite ontkracht. Van Stipriaan merkte al op dat in de overtuin letterlijk sprake is van een 'dwarse symmetrie die tot uiting komt als je de blik 90° draait'.¹⁰² Zo bezien blijkt de situering van de berg 'the very middle' te zijn van een vierkant vak met ter weerszijden daarvan en van de centrale as vier identieke, rechthoekige boomgaarden. De vijf westelijk gelegen (langgerekte) boomgaarden hebben daarentegen de oost-westas als middellijn en verstoren de veronderstelde lengtesymmetrie. Voor de vormgeving van het vak met de berg vond Huygens waarschijnlijk inspiratie in het ontwerp van het cirkelvormige Twickenham Park. Dit lijkt geen toeval. Francis Bacon verkreeg in 1595 Twickenham Park als een gunst van zijn vriend Robert Devereux, Earl of Essex.¹⁰³ Francis Bacon gebruikte zijn 'pleasant lodge' als verblijf om zich terug te trekken van het hofleven in Londen en ontwierp een nieuwe tuin, zo blijkt uit een bewaard gebleven brief van zijn broer Anthony uit mei 1596.¹⁰⁴

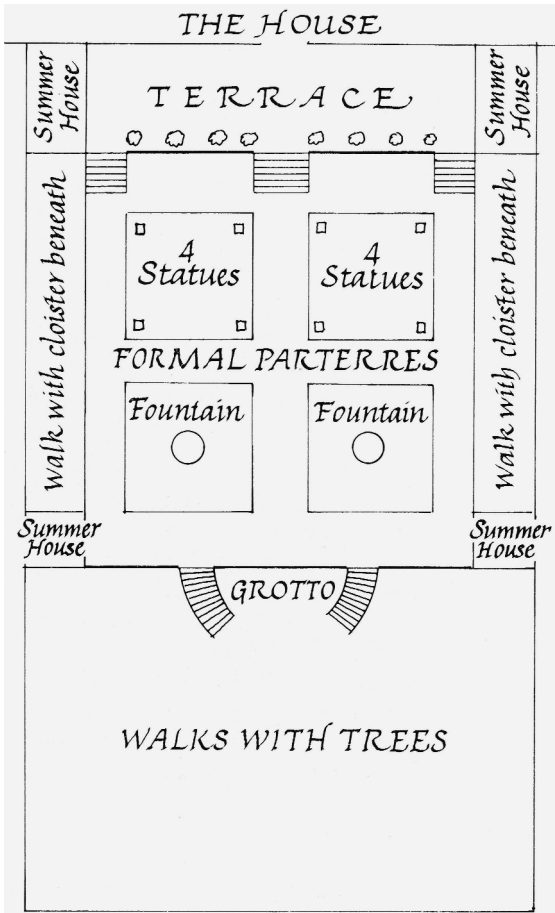
Twickenham, Middlesex 1609 (Brown, *The art and architecture of English gardens*; tekening Robert Smythson)

¹⁰¹ M. Biddle, 'The gardens of Nonsuch: sources and dating', *Garden history*, XXVII (1999) 150 (fig. 4); R. Strong, 'The demolition of Nonsuch palace', in: idem, *Lost treasures of Britain* (Londen, 1990) 146; J. Dent, *The quest for Nonsuch* (Londen, 1988; oorspr. 1962) 246.

¹⁰² R. van Stipriaan, 'Gedachten als wind. Hofwijck als zelfportret', in: Leerintveld, ed., *'t Liefste pad*, 15.

¹⁰³ Lawson, *Out of the shadows*, 23.

¹⁰⁴ Ibidem, 76; Jardine and Stewart, *Hostage to fortune*, 138. Anthony Bacon was secretaris van Essex.

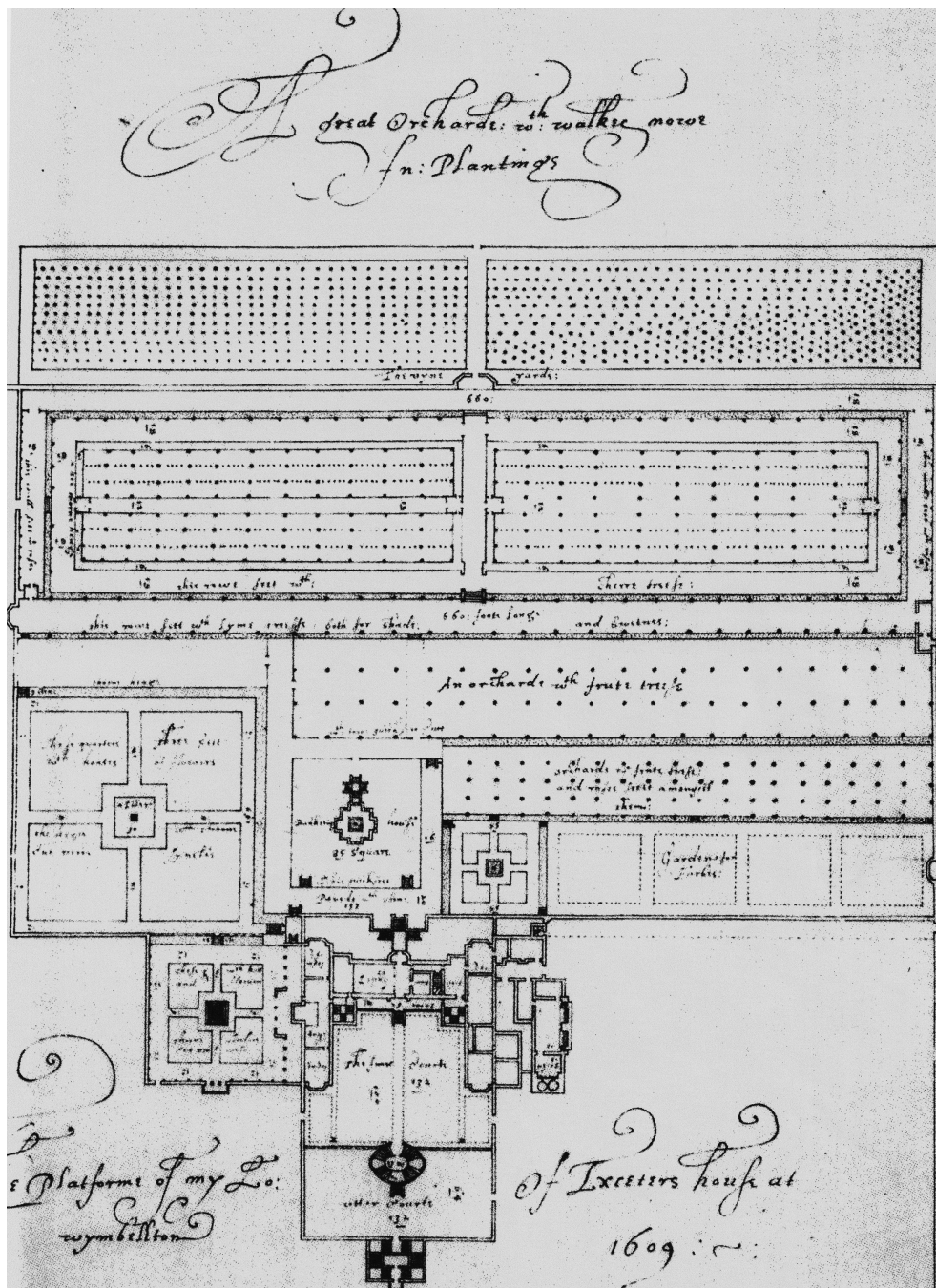
Tuinontwerp van Moor Park met de vier zomerhuisjes op de hoeken van de hoofdtuin

Twickenham Park lag aan de Thames nabij Hampton Court Palace en Richmond Palace. In 1609 maakte Robert Smythson (1535-1614) op zijn rondreis door Engeland een tekening van de tuin.¹⁰⁵ Een jaar eerder had Bacon Twickenham verkocht aan de al genoemde Lady Lucy, Countess of Bedford. John Donne droeg aan haar een gedicht op met de titel 'Twicknam Garden', dat Huygens in 1633 vertaalde onder de titel 'Den Hof'.¹⁰⁶ Het heeft er alle schijn van dat Huygens zich voor zijn hoofdtuin heeft laten inspireren door Lady Lucys vermaarde tuinontwerp van Moor Park in Hertfordshire met vier zomerhuisjes op de hoeken.

Voor de vormgeving van de overtuin met zijn wildernis werd Huygens waarschijnlijk geïnspireerd door de vakken met verschillende boomsoorten van Wimbledon House, een Londens huis met grootse tuinen, gebouwd in opdracht van Sir Thomas Cecil (1542-1623), 1st Earl of Exeter. Robert Smythson maakte in 1609 ook van

¹⁰⁵ Ibidem, 76-77.

¹⁰⁶ Gray, *The works of John Donne*, 17; Rijksuniversiteit Leiden, Nederlandse taal en literatuur, CH 1633: 041, 'De gedichten van Constantijn Huygens'; Worp, *De briefwisseling*, I, 289, brief van Huygens aan Brosterhuisen, 14 aug. 1630; Lawson, *Out of the shadows*, 95.

Wimbledon House met in bovenste deel de vier vakken met de boomgaarden van de wildernis

Wimbledon House een tekening.¹⁰⁷ Huygens kwam vaak op feesten in Wimbledon House, zo blijkt uit zijn brieven, en kende Sir Edward Cecil, zoon van Sir Thomas, goed.¹⁰⁸ Het viel Bachrach al op dat Huygens over zijn aanwezigheid op Wimbledon House stil bleef: ‘Constantijn does not as yet trouble to say so, nor that he had been invited as well; he simply adds, with a view to what was clearly among his main concerns.’¹⁰⁹

Over het inrichten van een deel van de tuin als een natuurlijke wildernis schreef Bacon: ‘For the Heath, which was *the third part of our plot*, I wish it to be framed as much as may be to *a natural wilderness*.’¹¹⁰ Wij zijn in de overtuin, als Huygens dit derde deel van de tuin beschrijft:

Een tamme wildernis van woeste ord’lijkheden,
zo noemt zich dit verblijf, ter wille van de rede
en gulden middenmaat, die ’k zo in waarde hou.¹¹¹

De gulden middenmaat correspondeert met het Latijnse motto *mediocria firma* in het familiewapen van Francis Bacon; het was ook geplaatst boven de voordeur van het familiehuis Gorhambury in St. Albans, Hertfordshire, Engeland.¹¹² Uit de versregels blijkt dat Huygens het motto van zijn leermeester Bacon tot zijn levensfilosofie had gemaakt. Aan deze verering ging wel een ontwikkeling vooraf. In 1621 zocht de 25-jarige Huygens nog begrip bij zijn Leidse hoogleraar Daniel Heinsius voor zijn ont-nuchterende ervaringen met Francis Bacon tijdens zijn gezantschap in Engeland.¹¹³

Het familiewapen van de familie Bacon met haar motto ‘mediocria firma’: de gulden middenmaat

¹⁰⁷ Strong, *The renaissance garden in England*, 61.

¹⁰⁸ Worp, *De briefwisseling*, I, 77, brief van Huygens aan zijn ouders, 9 jan. 1622; ibidem, I, 572, brief van Huygens aan E. Cecil Viscount Wimbledon, 31 jan. 1631.

¹⁰⁹ Bachrach, *Sir Constantine Huygens and Britain*, 128.

¹¹⁰ Bacon, ‘Of gardens’, 143.

¹¹¹ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 21 (vs.145-150).

¹¹² P. Collinson, ‘Sir Nicolas Bacon and the Elizabethan via media’, *The historical journal*, XXIII (1980) 257, 259, 261, 272-273.

¹¹³ Worp, *De briefwisseling*, I, nr. 108, brief aan Heinsius, 6 juni 1621. Heinsius publiceerde in 1621 juist *De contemptu mortis* (Over de verachting van de dood).

De afbeelding van Constantijn Huygens bij zijn gedichtenbundel *Otia* (1625) met o.a. het Latijnse bijschrift van Daniel Heinsius: 'quem saepe Britannia vidit'

Heinsius onderkende echter in zijn bijschrift, die de publicatie in 1625 van Huygens' eerste gedichtenbundel (de *Otia*) vergezelde, diens grote voorliefde voor Engeland.¹¹⁴ In zijn onvoltooide jeugdbiografie uit 1631 maakte Huygens' kritische oordeel over Bacon plaats voor een verering 'met een soort van heilig ontzag'.¹¹⁵ Op 25 januari 1642, enkele dagen voor de 'opening' van Hofwijck, onthulde Huygens in een brief aan Descartes dat hij schatplichtig was aan Bacon.¹¹⁶ Huygens stimuleerde de publicatie van de *Essays* van Bacon in het Nederlands in 1646 onder de titel *Proef-Stucken*.¹¹⁷ Een andere promotor van Bacon was Sir William Boswell, secretaris van Dudley Carleton in Den Haag en executeur van het testament van Bacon. Boswell was in vele opzichten een sleutelfiguur in de Engels-Nederlandse intellectuele betrekkingen en was bevriend met Johannes de Laet, de editeur van het werk van Vitruvius.¹¹⁸

¹¹⁴ Het betreft de passage 'quem saepe Britannia vidit' ('Engeland zag hij veel'). M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, 'Otium en *Otia*', in: Van Deursen, e.a., ed., *Veelzijdigheid als levensvorm*, 195.

¹¹⁵ Huygens, *De jeugd*, 114-116; Mathews, *Francis Bacon*, 13, 429.

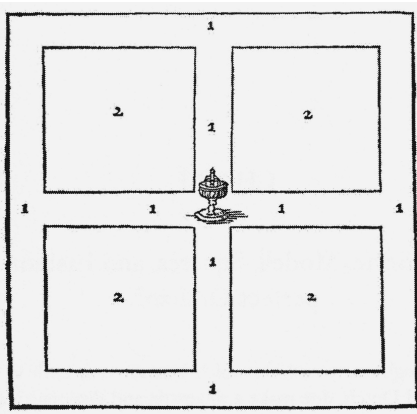
¹¹⁶ *Correspondence of Descartes and Constantijn Huygens, 1635-1647*, L. Roth., ed. (Oxford, 1926) 162 (i.h.b. de zinsnede 'Et je me souviens que ce fut une des causes pour lesquelles vous me distes un jour regretter la mort du Baron Verulam, de le veoir si soigneux et liberal en experiment particuliers'); brief van Descartes aan Huygens, 22 jan. 1642. De 22e januari was de geboortedag van Bacon.

¹¹⁷ Veilingcatalogus Huygens 1688/38, nr. 464-465; 1695/34, nr. 258.

¹¹⁸ R.L. Colie, 'Some thankfulnesse to Constantine'. *A study of English influence upon the early works of Constantijn Huygens* ('s-Gravenhage, 1956) 85-86.

De filosofentuin

Huygens was geen tuinexpert en botanicus. Voor de feitelijke vormgeving en inrichting van zijn hoofdtuin was hij aangewezen op de samenwerking met en de kennis van anderen. Hij kende het oeuvre van Gervase Markham (1568-1637), een Engelse auteur die excelleerde in het populaire genre van *good husbandry* – een genre dat allengs uitgroeide tot een complete verzameling richtlijnen voor de aanleg en het onderhoud van tuinen.¹¹⁹ Markham gaf concrete richtlijnen met betrekking tot de inrichting van tuinen, toegesneden op de Engelse condities, en ondersteunde een en ander met tekeningen.¹²⁰ Hij adviseerde de hoofdtuin aan te leggen als een groot vierkant, onderverdeeld in vier kleinere vakken, en dit te omzomen met vier grote paden. Indien de tuin meer dan acht vakken bevatte, zoals op Hofwijck, adviseerde hij in elk vak andere fruitbomen te planten.¹²¹ Huygens volgde dit advies. ‘De lust naar tam voldoen vier wondermooie dreven’, schrijft hij in Hofwijck, en, iets verderop ‘Zo zijn ’t vier dreven dan, en altijd weer vier dreven’.¹²²

Markhams ‘great square’, de inrichting van de hoofdtuin als vierkant met de paden

Markham adviseerde fruitbomen (zoals abrikozen- en perzikkbomen) zo in de tuin te plaatsen, dat ze voldoende zonlicht kregen.¹²³ Huygens schreef over zijn fruittuin:

Mijn kruidhof hoort daarbij, en, heb ik goed gekozen, dan is ’t mijn *perzen-perk*, mijn kweek van *abrikozen*: een houten warme kas, met planken goed bestaakt, die confituren huist *aan ’t zonnevuur gemaakt*.¹²⁴

¹¹⁹ Hadfield, *A history of British gardening*, 54-58. Markham publiceerde in 1613 *The English husbandman*, in 1615 gevolgd door *The English housewife*. Huygens’ bekendheid met Markhams werk blijkt uit Veilingcatalogus 1701/34, nr. 240, voor *The English husbandman* (editie 1635), en veilingcatalogus 1688/34, nr. 270, voor *The English Housewife* (editie 1631).

¹²⁰ G. Markham, *The English husbandman* (Charleston, 2008; oorspr. 1613) 117; D. Jacques, ‘The compartment system in Tudor England’, *Garden history*, XXVII (1999) 32-34.

¹²¹ Markham, *The English husbandman*, 119; Bacon, ‘Of Gardens’, 144.

¹²² Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 21 (vs. 153), 22 (vs. 201).

¹²³ Markham, *The English husbandman*, 119.

¹²⁴ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 35 (vs. 937-940).

Voor aanpassingen aan de Hollandse condities was Huygens aangewezen op de botanische kennis van zijn Leidse vriend Borsterhuisen. Hij benutte vermoedelijk ook de expertise van de internationaal befaamde Leidse hoogleraren Justus Lipsius (1547-1606) en Carolus Clusius (1526-1609).¹²⁵ Clusius was de auteur van het in 1601 verschenen *Rariorum Plantarum Historia*, een klassiek geworden werk dat ook Huygens in zijn bibliotheek had.¹²⁶ Als directeur van de botanische tuin van de Leidse universiteit legde hij de wetenschappelijke basis voor de latere Hollandse tuinbouw.¹²⁷ Het was de verdienste van Lipsius, dat hij in tuinen het stoïsche ideaal van het leven in harmonie met de natuur inpaste.¹²⁸ De stoïsche tuin diende een ‘setting for the Stoic negotium animi’ te zijn en tegelijk ‘the setting for progress towards wisdom and virtue’.¹²⁹ In de eerste drie hoofdstukken van het tweede boek van *De Constantia* beschrijft Lipsius dit gedetailleerd.¹³⁰ *De Constantia* verschafte Huygens niet alleen zijn bijnaam Constanter, maar tevens de filosofische onderbouwing voor zijn beschrijving van Hofwijck. Dit stoïsche ideaal van zoeken naar kennis over deugd en wetenschap vergeleek Huygens met een het duiken naar parels door een parelvisser.¹³¹

De watertuinen van Bacon

De Engelse tuinarchitectuur van de vroege-Stuartperiode kenmerkte zich door het grootschalige gebruik van water, teneinde met rivieren, kunstmatige vijvers en eilanden naturalistische effecten op te roepen. Belangrijk was ook de vereniging van huis en tuin tot een architectonisch geheel met gebieden met hoogteverschil en paden rondom. Het is de periode van de Engelse maniëristische tuinen. Omstreeks 1620 diende zich een verandering aan in de vorm van schaalverkleining ten gunste van meer fijnzinnige watereffecten. Deze verandering zorgde – in de woorden van Roy Strong – voor ‘one of the most striking features’ in de Engelse tuinkunst in de jaren voor de Engelse Burgeroorlog. Het begin van de strijd in 1642 zou echter verwoestende gevolgen hebben voor veel tuinen van het koningshuis en de adel.¹³²

Tot de beroemdste Engelse watertuinen uit deze periode behoort de watertuin van Gorhambury op ongeveer driekwart mijl van het stadje St. Albans (Hertfordshire). Het ontwerp daarvoor gaat terug tot 1608, toen Francis Bacon steun zocht bij zijn invloedrijke neef Robert Cecil (1563-1612), Earl of Salisbury en *Lord Treasurer* van koning Jacobus I, om zijn huis te verfraaien. Bacon wilde de middeleeuwse watertuinen van Gorhambury (de ‘pondyards’) herinrichten tot een plek van vermaak. Het zou tot 1618 duren eer hij als *Lord High Chancellor* en Baron of Verulam (St. Albans) zijn voornemens vorm kon geven.¹³³ De gedetailleerde beschrijving die hij gaf van de inrichting van het centrale eiland is hier relevant:

¹²⁵ M. Morford, ‘The Stoic garden’, *Journal of garden history*, VII (1987) 167-168.

¹²⁶ Veilingcatalogus Huygens 1701/21, nr. 382.

¹²⁷ Hadfield, *A history of British gardening*, 59.

¹²⁸ Morford, ‘The Stoic garden’, passim.

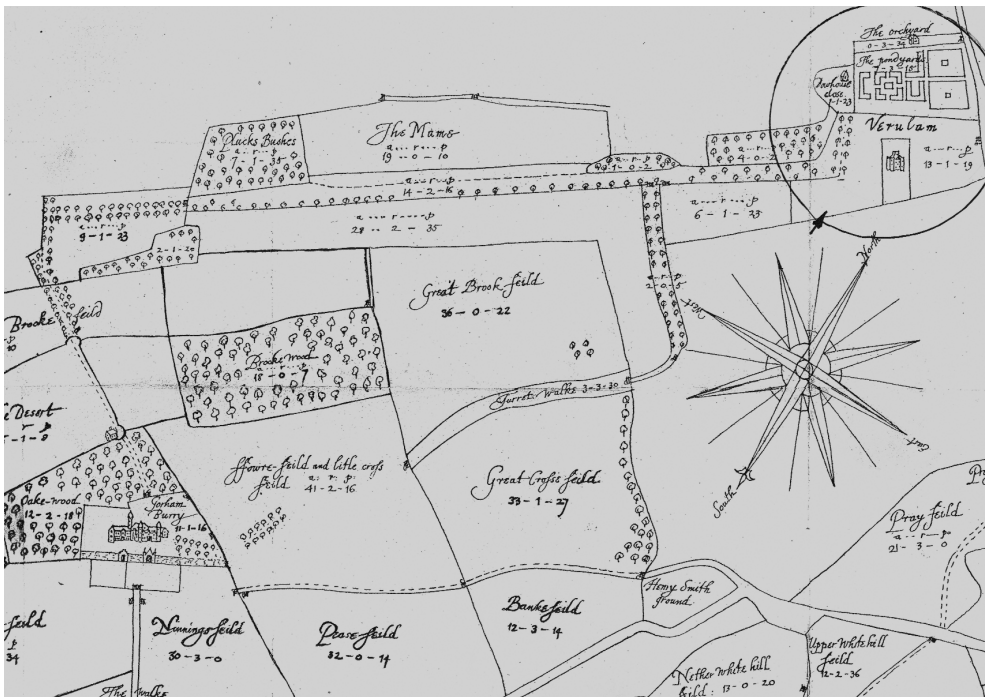
¹²⁹ *Ibidem*, 170.

¹³⁰ J. Lipsius, *Over standvastigheid bij algemene rampspoed*, P.H. Schrijvers, ed. (Baarn, 1983) 87-92.

¹³¹ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 25-26 (vs. 361-396).

¹³² Strong, *The renaissance garden in England*, 115, 124-125.

¹³³ Jardine en Stewart, *Hostage to fortune*, 355, 421, 442.

Detail van de kaart van het landgoed Gorhambury uit 1634 met rechtsboven in de cirkel de watertuinen van Francis Bacon en het Verulam House. Links het familiehuis Gorhambury gebouwd door zijn vader Sir Nicolas Bacon (*volgens J.C. Rogers 'The manor and houses of Gorhambury'*)

In ye *Middle of the laque* where the howse now stands to make an *Iland* of 100 broad; An in the *Middle* thereof to build a howse for freshnes with an upper gallery open upon the water, a tarace above that, and a supping roome under that; a dynyng roome, a bedd chamber, a Cabanett, and a *Roome for Musike*, a garden; In this Grown to make one *waulk between trees*; the galleries to cost Northwards; nothing to be planted hear but of choyse [...] A *fayre bridg* to ye *Middle great Iland onely*, ye rest by bote.¹³⁴

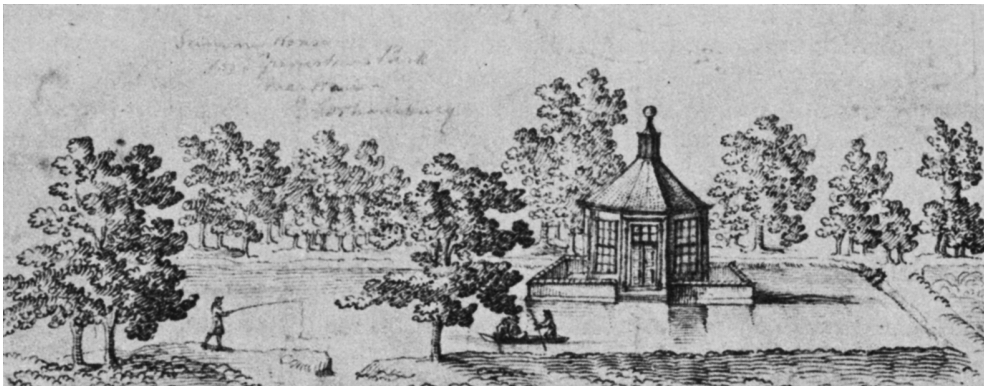
De watertuinen die Bacon uiteindelijk realiseerde, zijn in 1634 vastgelegd op een kaart van het landgoed Gorhambury. Een detail van deze kaart toont de watertuinen met het centrale eiland en het Verulam House in het omcirkelde gebied in het noordwestelijk deel van het landgoed.¹³⁵ In 1656 bezoekt John Aubrey het landgoed. Hij maakte van zijn bevindingen een verslag in zijn *Brief Lives*. Aubrey tekende het

¹³⁴ J. Spedding, ed., *The letters and the life of Francis Bacon* (7 dln.; Londen, 1861-1874), IV, 76-77 (cursivering door de auteur).

¹³⁵ Het origineel bevindt zich in het Hertfordshire Record Office, (D/EV PI), met signatuur Benjamin Hare.

Verulam House, 'the most ingeniously contrived little pile' die hij ooit had gezien'.¹³⁶ Het zomerhuis stond op een glooiende helling, had een vierkante vorm en de parallelle zijden waren identiek aan elkaar. Langs het tentvormige, leistenen dak bevond zich een galerij die aan alle zijden een fraai uitzicht bood op het landgoed en de watertuinen. Aubrey maakte ook een plattegrond van het centrale eiland met het rechthoekige gasthuis, dat hij omschreef als een 'curious banquettinghouse of Roman architecture'.¹³⁷ Hij vergat een tekening te maken van het gasthuis. Wel is er een schets bekend van het eiland in 'the middlemost pond' in de archieven van de huidige Estate op Gorhambury zonder datering en signering.

Schets door een onbekende kunstenaar van het gasthuis op het centrale eiland (King, *The Grimstons of Gorhambury*)

Notities van Bacon uit 1608 gaven Roy Strong in 1979 en Paula Henderson in 1992 de mogelijkheid de situatie te reconstrueren.¹³⁸ Het was evenwel J.C. Rogers die al in 1936 als eerste archeologisch onderzoek deed op het landgoed en daarover publiceerde in een lokaal tijdschrift.¹³⁹ Hij maakte, ook op basis van Bacons aantekeningen, een reconstructie van een deel van de watertuinen.¹⁴⁰ Rogers' werk ontsnapte lange tijd aan de aandacht van onderzoekers. Een herwaardering volgde pas in 1994, toen Hassell Smith de bevindingen van Strong, Henderson en Rogers met elkaar vergeleek en zelf een reconstructie maakte.¹⁴¹ Hassell Smith volgt de situatie in 1634 en toont de watertuinen, waarbij de centrale vijver geflankeerd wordt door twee U-vormige vijvers met aan de oostzijde twee naast elkaar liggende vijvers met kleinere eilanden, nabij Watling Street.

¹³⁶ 'Brief lives', chiefly of contemporaries, set down by John Aubrey between the years 1669 and 1696, A. Clark, ed. (2 dln.; Oxford, 1898), I, 78; II, plaat II; Jardine en Stewart, *Hostage to fortune*, 312-315.

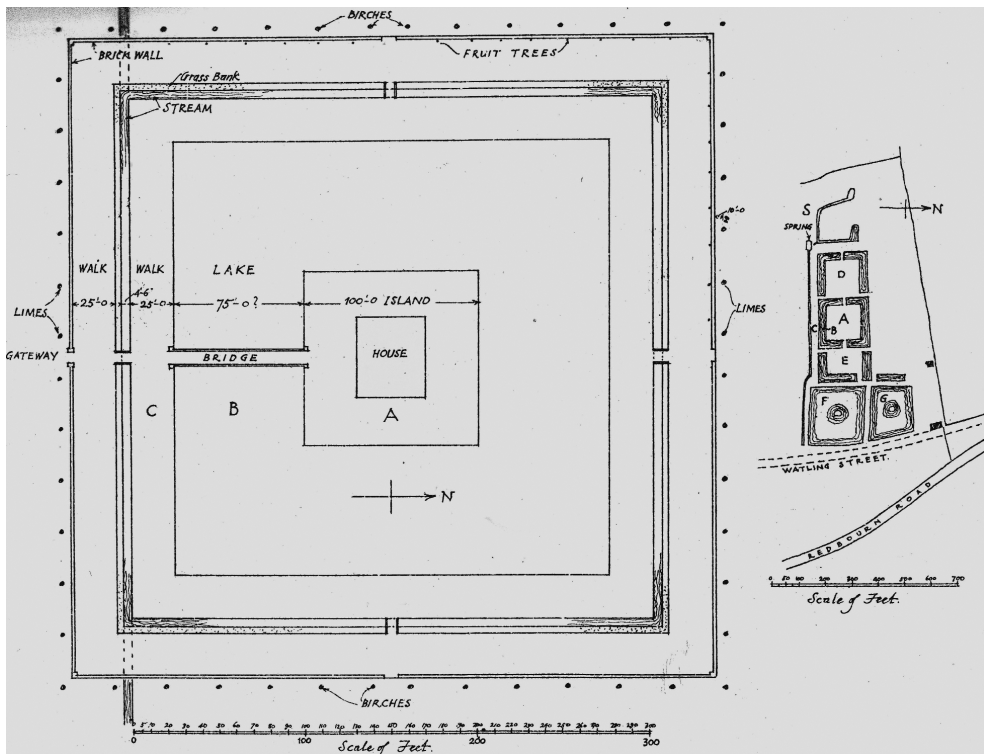
¹³⁷ 'Brief lives', I, 81.

¹³⁸ Ibidem, 129; P. Henderson, 'Sir Francis Bacon's water gardens at Gorhambury', *Garden history*, XX (1992) 121.

¹³⁹ J.C. Rogers, 'The manor and houses of Gorhambury', *Transactions of the St Albans and Hertfordshire Architectural and Archeological Society*, IV (1936) 58-59.

¹⁴⁰ Ibidem, 123 (fig. 10).

¹⁴¹ H. Smith, 'The gardens of Sir Nicolas and Sir Francis Bacon: an enigma resolved and a mind explored', in: A. Fletcher en P. Roberts, *Religion, culture and society in early modern Britain: essays in honour of Patrick Collinson* (Cambridge, 1994) 134 (noot 27).

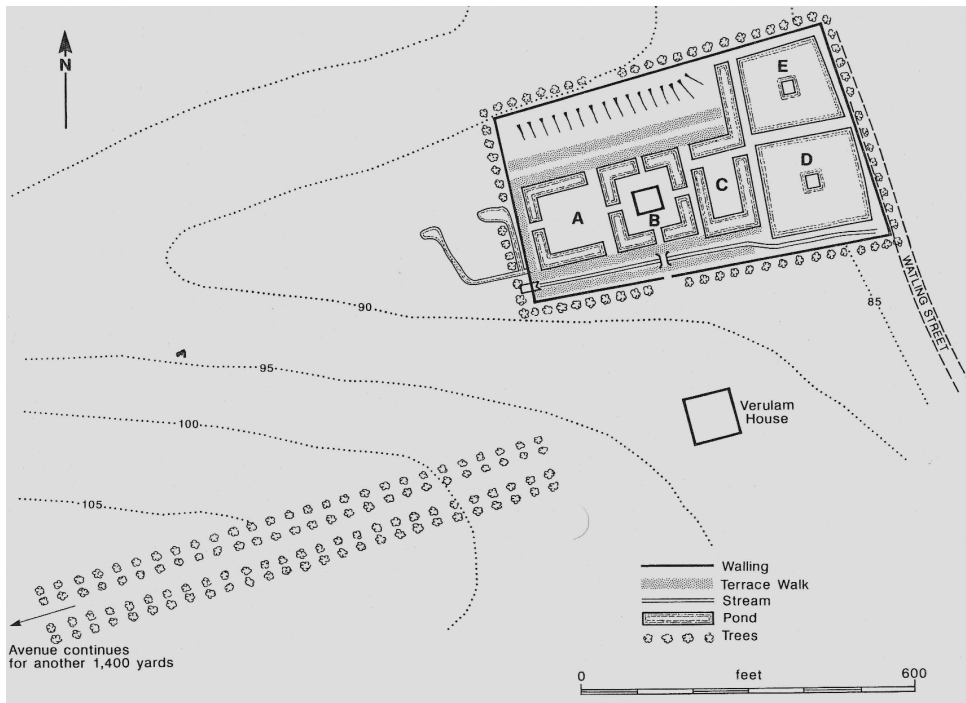
Reconstruictietekening van het centrale eiland volgens J.C. Rogers, met het centrale eiland onder 'A', de vijver 'B' en het omlopend pad 'C' (zie inzet voor de vijvers D, E, F en G)

Het arrangement van de eilanden centreerde zich rond de centrale, vierkante vijver met een eveneens vierkant eiland in het midden van 100 voet (30,48 m).¹⁴² Rogers markeerde het centrale eiland met het gasthuis met de letter 'A' en de omringende vijver met de letter 'B'. Zoals Bacons beschrijving al duidelijk maakte, was alleen het centrale eiland toegankelijk met een brug. Het was een gebied van ruim vier *acres* begrensd door een muur en aan de buitenzijde omzoomd door berken en linden.

Het huis en de vijver op Hofwijck

Het 'watergebied' op Hofwijck, het meest zuidelijke deel tussen de hoofdtuin en de Vliet, beslaat op de gravure: het plein (D), de stenen opgang (G), het huis (H), de vij-

¹⁴² De actuele afmeting van het eiland bleek 130 voet (39,62 m. in het vierkant) en de vijver was inmiddels aan weerszijden dichtgeslibd van 75 voet (22,86 m.) tot ongeveer 35 voet (10,67 m.). De totale afmeting van de vijver met het eiland 'A' bedroeg in het ontwerp van Bacon ongeveer 53 m. in het vierkant; op Hofwijck ongeveer 51 m. Volgens de tekening van Rogers zijn de afmetingen van het huis op het eiland 'A' te herleiden tot een maat van 40 × 45 voet (12,19 × 13,71 m.).

Gereconstrueerd plan van de watertuinen van Francis Bacon met het Verulam House, en het centrale eiland 'B' volgens Hassell Smith

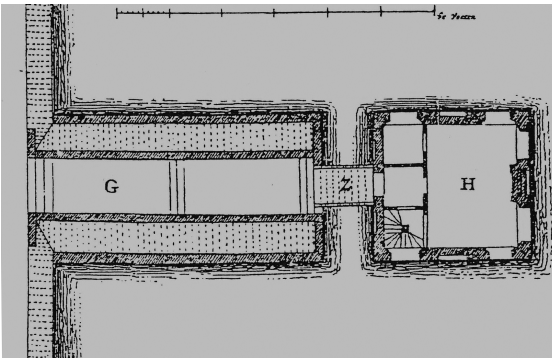
ver (I), de twee eilanden (K) en het pad (V)¹⁴³ langs de vijver en de Vliet (L) dat de eilanden verbindt.¹⁴⁴ Huygens werd bij de aanleg daarvan waarschijnlijk geïnspireerd door de watertuinen van Gorhambury. Een vergelijking tussen enerzijds Rogers' reconstructietekening en anderzijds de maten die beheerder en conservator Ben Bregman verstrekke, de uitvoeringstekening van de tuinreconstructie en de actuele situatie van Hofwijck maakt duidelijk dat de verschillen in vorm en maten gering zijn. Ook blijkt dat het huis op Hofwijck niet vierkant is, maar rechthoekig – waarbij het verschil tussen de lengte en de breedte ongeveer een meter bedraagt.¹⁴⁵ Vermeldenswaardig is dat de eilanden en het plein bij de uitvoering van de reconstructie in 2004 niet hun oorspronkelijke maat konden krijgen.¹⁴⁶

¹⁴³ Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 57 (vs. 2210).

¹⁴⁴ *Ibidem*, 53 (vs. 1978-1979), 54 (vs. 2033-2052).

¹⁴⁵ B. Bregman, 'Zoeken naar harmonie. Huygens en Vitruvius', *De prate-banck*, V (2000) 11. Bregman stelde dat het huis vierkant was, en wel 9,42 × 9,42 m. Uitvoeringstekening reconstructie buitenplaats Hofwyck (schaal 1:200), d.d. 28 maart 2003, nr. 6938, blad 2; Uitvoeringstekening (schaal 1:100) architectenbureau Vroom, d.d. 22 okt. 2007, blad nr. Vo-00.

¹⁴⁶ M. Kamphuis, 'Functionele fantoompijn in Huygens' Hofwijck', *Blauwe kamer*, I (2006) 53. Het souterrain ligt op een diepte ligt van 2,67 meter en heeft een buitenmaat van 8,89 × 9,82 m. Vanaf de bel-etage (het 0-niveau) met de hoofdingang springt het gebouw in tot een buitenmaat van 8,64 × 9,57 m. De langste maat van 9,82 meter bevindt zich aan de zijde van de eilanden.

Detail van de gravure van Hofwijck (1653) met het huis (H), de vijver en de brug (Z) en de stenen opgang (G)

Er bestaat verschil van mening over de vraag wie verantwoordelijk was voor het ontwerp van het huis van Hofwijck.¹⁴⁷ Huygens claimde een beslissende stem te hebben gehad en noemt ook de architecten Pieter Post en Jacob van Campen. Gezien de strenge en sobere uitvoering van het huis is het aannemelijk dat Pieter Post het ontwerp voor zijn rekening nam en dat Huygens adviseerde.¹⁴⁸ Van Campen staat bekend als het ‘gedreven genie’, overlopend van ‘originele invallen’ maar niet het geduld hebbend deze uit te werken tot exacte bouwplannen.¹⁴⁹ Werd Huygens beïnvloed door de classicistische voorbeelden van Inigo Jones in Londen? De bouw van zijn Queen’s House in Greenwich startte weliswaar in oktober 1616, maar werd gestaakt in april 1618 en pas in 1632 hervat. Op dat moment waren slechts twee afzonderlijke blokken gerealiseerd van één verdieping. Een definitieve vorm kreeg het huis pas in 1662.¹⁵⁰ Huygens kan het gebouw dus niet in definitieve vorm hebben gezien, toen hij opdracht voor de bouw van Hofwijck gaf. De invloed van Inigo Jones was in zijn eigen tijd overigens beperkt en zijn architectuur was niet populair.¹⁵¹ Kuyper onderzocht de invloed van het Hollands classicisme op de Engelse architectuur, maar hij sloot de zo belangrijke periode vóór 1625 met de wederzijdse beïnvloeding op de manier van bouwen buiten zijn onderzoek en legde bovendien zijn accent feitelijk ná 1660.¹⁵² Hij meent dat de ontwerpprincipes van Engelse en Hollandse tuinen niet van elkaar verschilden.¹⁵³ Ondanks ruimtegebrek maakte het ontwerpteam op Hofwijck niettemin een duidelijk ‘Hollandse’ keuze. Het water van de Vliet werd benut samen met de kunstmatige vijver, die werd vergroot ten koste van een eiland voor het huis. De vijver kon zo het effect oproepen van een slotgracht voor ‘t Hofwijckse kasteel’. Het sobere herenhuis van Huygens werd tot een eiland gemaakt en het was – net

¹⁴⁷ Vgl. Vlaardingboek, *De stadhouders, zijn secretaris en de architectuur*, 67; Kuyper, *Dutch classicist architecture*, 153-154.

¹⁴⁸ K.A. Ottenheym, ‘De schilderarchitecten van het Hollands classicisme’, in: A. Blankert, e.a., ed., *Hollands classicisme in de zeventiende-eeuwse schilderkunst* (Rotterdam-Frankfurt am Main, 1999) 47.

¹⁴⁹ Ibidem, 41; Van Strien en Van der Leer, *Hofwijck*, 30 (vs. 612-617).

¹⁵⁰ P. van der Merwe, *The Queen’s House: a brief architectural guide* (Londen, 2007) 1.

¹⁵¹ ‘English building proceeded at its own pace and, quite independently of the great man at Whitehall’, aldus Summerson over de beperkte invloed van Inigo Jones. J. Summerson, *Architecture in Britain 1530 to 1830* (Harmondsworth, 1970) 155.

¹⁵² Kuyper, *Dutch classicist architecture*, 1.

¹⁵³ Ibidem, 207.

als bij Bacons ontwerp het geval was – alleen te bereiken via de brug. Op Hofwijck kon men op een vergelijkbare manier als op Gorhambury rondlopen, over het pad (V) langs de Vliet over de eilanden en bruggen (X) via de dwarslanen (B) naar het plein (D).

Kenmerkend voor Hofwijck en de periode vóór 1650 is de keuze om natuurlijk stromend water te gebruiken als afscheiding van de tuin. De tuin kreeg een open Hollands karakter door de vijver en de grachten rond de eilanden en de hoofdtuin in verbinding te brengen met het water van de Vliet. Op deze wijze zorgde de Vliet voor voeding en was stroming altijd gegarandeerd. Bijzondere kenmerken van de buitenruimte op Hofwijck zijn de vereniging van het huis en de tuin tot een architectonisch geheel met gebieden met hoogteverschil en paden eromheen. De verhoogde ligging van het huis bood de mogelijkheid tot een ‘blik van bovenaf’. De tuin heeft overeenkomsten met de Engelse maniëristische tuinen uit de vroege-Stuart periode.

Conclusie: Huygens’ herwaardering?

De nadruk die in het verleden is gelegd op de individualiteit en faam van Constantijn Huygens wekt de suggestie dat Hofwijck een unieke prestatie was van het genie en de architect Huygens en uitsluitend geldt als het resultaat van zijn individuele denken. Bezien vanuit een cultuurhistorisch perspectief blijkt Huygens evenwel een bouwheer te zijn geweest die met velen moest samenwerken en vele ideeën gebruikte om zijn architectonisch kunstwerk – een werk waarmee hij trachtte de familietraditie te vernieuwen en een stamslot te bouwen in de vorm van een toren – tot stand te kunnen brengen. De theorie van Howard Becker biedt een aanknopingspunt om het ontstaan én het voortbestaan van Hofwijck als een kunstwerk en Huygens’ samenwerking met anderen in een nieuw perspectief te plaatsen. Vergelijkingen leveren bovendien belangrijke aanwijzingen dat Huygens het beschikbare oeuvre van zijn leermeesters, zoals Henry Wotton en Francis Bacon, als intellectuele bron gebruikte voor het ontwerp van Hofwijck en het gedicht dat hij aan de buitenplaats wijdde. Voor het aanpassen van zijn in Engeland opgedane ideeën aan de Hollandse condities in Voorburg maakte hij waarschijnlijk gebruik van de richtlijnen van Gervase Markham en benutte hij de expertise van Lipsius, Clusius en Post.

Het ontwerpteam realiseerde daarmee geen antropomorfische tuin, zoals Van Pelt beweerde, maar een morfische tuin die te kwalificeren is als ‘irregular’: een Hollandse maniëristische tuin. Als groot liefhebber van de Engelse cultuur bracht Huygens elementen uit de Engelse renaissance-architectuur naar Hofwijck, zoals kunstmatige vijvers, eilanden en de tuinindeling, maar hij liet wel een open Hollands landschapskarakter aanbrengen door water als afscheiding te gebruiken. Als het om vormgeving ging, liet hij zich waarschijnlijk inspireren door de architectuur uit de vroege Stuartperiode en Bacons huizen op Gorhambury. De situering van het huis met de vijver en de eilanden op Hofwijck suggereert dat het concept van de watertuinen van Francis Bacon als voorbeeld dienden.

Het beeld dat door deze hypothesen wordt opgeroepen, wijkt af van de opvattingen uit de literatuur. Nader onderzoek kan de resultaten van bestaande studies in een nieuw perspectief plaatsen. Het verdient aanbeveling de Engelse (tuin)architectuur uit de periode 1485-1650 bij het onderzoek te betrekken, alsmede de voorbeelden, bronnen en publicaties waarover Constantijn Huygens vóór 1640 kon beschikken.